

**Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо
вдосконалення його окремих положень про кримінальні правопорушення
у сфері охорони недоторканності державних кордонів»
(реєстр. № 14186 від 05.11.2025)***

***Анотація.** В інформаційній довідці досліджуються питання запровадження кримінальної відповідальності за організацію незаконної міграції в контексті проекту Закону України (реєстр. № 14186 від 05.11.2025) (далі – законопроект). Розглянуто узгодженість пропонованих положень із чинним кримінальним законодавством, міжнародними стандартами, а також ризики законопроекту.*

***Ключові слова:** кримінальна відповідальність, організація незаконної міграції, транзитний проїзд, охорона державного кордону, державна безпека.*

Вступ

Відповідно до приписів статті 33 Конституції України кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

В умовах правового режиму воєнного стану збільшується кількість випадків незаконного перетину державного кордону, які мають стихійний і непередбачуваний характер, що утворює суттєву загрозу для державної безпеки України. За офіційними статистичними даними Офісу Генерального прокурора, у 2022 році за фактами незаконного перетину кордону обліковано 1225 кримінальних правопорушень, у 2023 році – 2031, у 2024 році – 3106¹.

Війна в Україні доповнила міграційні проблеми критичною загрозою незаконного перетину кордонів. Адже протидія незаконній міграції не обмежується лише контролем за лінією державного кордону. Зростання кількості нелегальних мігрантів несе потенційні криміногенні ризики, загрожуючи державній безпеці та правопорядку, що об’єктивно призводить до зростання кількісних і якісних показників злочинності. Зважаючи на сучасні міграційні процеси, які стали важливим чинником впливу на безпеку держави, постає важливе завдання розвитку нових підходів, методів та інструментів у питаннях посилення кримінальної-правової протидії нелегальній міграції. Саме тому перед державою постає питання необхідності удосконалення контролю міграційних процесів, особливо пов’язаних із в’їздом, виїздом та перебуванням іноземних осіб і осіб без громадянства на території України, формуванні дієвих механізмів протидії нелегальній міграції відповідно до європейських практик і стандартів, міжнародних зобов’язань України.

Законопроект спрямований на «удосконалення організаційно-правових засад державної міграційної політики», а його метою є запровадження кримінальної відповідальності з метою підвищення ефективності протидії

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора: офіційний вебсайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

незаконній міграції. Завданням законопроекту визначено посилення спроможностей правоохоронних органів у сфері протидії незаконній міграції; підвищення рівня захисту державних кордонів, територіальної цілісності та національної безпеки України; зміцнення довіри суспільства до правової системи та створення передумов для безкомпромісної протидії організованим злочинним схемам у частині організації незаконної міграції; дотримання міжнародних стандартів у сфері протидії незаконній міграції.

У зв'язку з цим, пропонується доповнити Кримінальний кодекс України (далі – КК України) новою статтею 332-3 «Організація незаконної міграції», яка, як відзначає автор законопроекту, узгоджується з основними положеннями Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (Палермську конвенцію), що визначає обов'язок держав криміналізувати дії, пов'язані з організацією та сприянням незаконній міграції, зокрема, коли такі дії здійснюються умисно та з метою отримання матеріальної вигоди. Також законопроект спрямований на приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних зобов'язань України у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності.

Нова стаття 332-3 КК України має розширити перелік протиправних дій, які підпадають під кримінальну відповідальність. Зокрема, передбачається кримінальне покарання не лише за організацію незаконного перетину кордону, але й за організацію незаконного в'їзду, перебування, транзиту та виїзду іноземців та/або апатридів, а також за створення умов для цього. Крім того, законопроект запроваджує перелік обтяжуючих обставин, які впливають на суворість покарання, до яких відносяться: корисливі мотиви, повторне вчинення злочину, участь групи осіб за попередньою змовою, використання службового становища, а також випадки, коли дії створюють небезпеку для життя чи здоров'я людини або супроводжуються приниженням її гідності.

З огляду на викладені в законопроекті пропозиції, вважаємо за доцільне зазначити таке.

Основна частина

Нова стаття 332-3 «Організація незаконної міграції» логічно пов'язана із чинними редакціями статей 332 та 332-2 КК України. Частиною першою статті 332-3 КК України (у редакції законопроекту) встановлено, що об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення передбачає «організацію незаконного в'їзду в Україну, перебування на території України, транзитного проїзду (транзиту) через територію України або виїзду з України іноземця чи особи без громадянства, а також інше сприяння у вчиненні таких дій шляхом надання транспортних, фінансових, документальних чи інших засобів або усунення перешкод для їх вчинення, якщо такі дії не охоплюються складом злочину, передбаченого статтею 332 КК України». Таким чином, встановлюється кримінальна відповідальність за будь-яке сприяння незаконній міграції шляхом надання транспортних, фінансових, документальних чи інших засобів, а також усунення перешкод для вчинення таких дій. Ключовим нововведенням є

встановлення у диспозиції частини першої нової статті 332-3 КК України кваліфікуючої ознаки – вчинення кримінального правопорушення з корисливих мотивів. Об'єктом посягання цього кримінального правопорушення є суспільні відносини у сфері державного суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності державних кордонів України.

Окрім того, частина друга статті 332-3 КК України (у редакції законопроекту) передбачає кримінальне покарання за організацію незаконної міграції, вчинену способом, небезпечним для життя чи здоров'я мігрантів, поєднану з жорстоким або таким, що принижує їхню гідність, поведженням, вчинену повторно, групою осіб за попередньою змовою або службовою особою з використанням службових повноважень. На переконання автора законопроекту, введення таких кваліфікуючих ознак є важливим кроком у захисті прав людини та боротьбі з найбільш небезпечними формами організації незаконної міграції. Запропонована редакція також передбачає можливість конфіскації не лише транспортних засобів та інших засобів учинення кримінального правопорушення, але й майна осіб, причетних до організації незаконної міграції за обтяжуючих обставин, що дозволить ефективніше боротися з фінансовою основою злочинної діяльності в цій сфері.

Відповідно до положень Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» «нелегальний мігрант» – іноземець або особа без громадянства, які перетнули державний кордон поза пунктами пропуску або в пунктах пропуску, але з уникненням прикордонного контролю, і невідкладно не звернулися із заявою про надання статусу біженця чи отримання притулку в Україні, а також іноземець або особа без громадянства, які законно прибули в Україну, але після закінчення визначеного їм терміну перебування втратили підстави для подальшого перебування та ухиляються від виїзду з України. Стаття 16 цього законодавчого акта регламентує порядок та умови здійснення реєстрації іноземців та осіб без громадянства, які в'їжджають в Україну або перебувають на території України. Перетинання або спроба перетинання державного кордону України будь-яким способом поза пунктами пропуску через державний кордон України або в пунктах пропуску через державний кордон України без відповідних документів або з використанням підробленого документа чи таких, що містять недостовірні відомості про особу, чи без дозволу відповідних органів влади – тягне за собою адміністративну відповідальність за статтею 204-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Положення цих та інших законодавчих актів не визначають поняття «незаконна міграція». Тобто в національному законодавстві такі поняття, як «незаконна міграція», «масова незаконна міграція» (вжиті у пропонованій статті 332-3 КК України), відсутні.

На сьогодні кримінально-правова кваліфікація протиправних дій осіб, які сприяють іншим особам у різні способи здійснити перетин державного кордону України, відбувається за правилами статті 332 «Незаконне переправляння осіб через державний кордон України» КК України. Ці правила є загальними для громадян України, іноземців та осіб без громадянства.

Організація незаконного переправлення осіб через державний кордон України, криміналізована у статті 332 КК України, і організація незаконного в'їзду в Україну, пропонується до криміналізації в новій статті 332-3 КК України, різняться лише за уточненням суб'єкта – мігранта, але існує ризик колізії цих норм і створення правової невизначеності.

Незаконне переправлення осіб через державний кордон України охоплює і дії з організації виїзду з України іноземця чи особи без громадянства, пропонується до криміналізації у новій статті 332-3 КК України. Це теж створюватиме правову невизначеність щодо притягнення осіб до кримінальної відповідальності.

Тому об'єктивна сторона кримінального правопорушення, пропонується у новій статті 332-3 КК України, потребує кореляції зі статтею 332 КК України (наприклад, шляхом виключення у частині першій нової статті 332-3 слів: «незаконного в'їзду в Україну» та «або виїзду з України»).

Викликає питання наявність мети у діяннях, що пропонується криміналізувати в частині першій нової статті 332-3 КК України, з огляду на віднесення корисливого мотиву до кваліфікуючих ознак у частині другій цієї статті. Тобто, чи може відсутність корисливого мотиву мати наслідком притягнення до кримінальної відповідальності за такі діяння? Адже «незаконний ввіз мігрантів» означає забезпечення з метою одержання, прямо або посередньо, *будь-якої фінансової або іншої матеріальної вигоди* (пункт а) статті 3 Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності). Умисел є обов'язковою ознакою кримінального правопорушення, пов'язаного з організацією ввозу мігрантів (стаття 6 Протоколу).

Частина третя статті 332-3 КК України (у редакції законопроекту) встановлює кримінальну відповідальність за вчинення дій, передбачених частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені організованою групою, спричинили тяжкі наслідки або створили реальну загрозу державній безпеці чи масової незаконної міграції. Тобто об'єктом посягання за наслідками організації незаконної міграції, вчиненої організованою групою, визначено створення загрози для державної безпеки.

Варто зазначити, що Стратегія забезпечення державної безпеки² визначає реальні й потенційні загрози державній безпеці України, напрями та завдання державної політики у сфері державної безпеки. Зокрема встановлено, що загрози державній безпеці – явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного конституційного ладу й інших життєво важливих національних інтересів. Проте, організацію незаконної міграції не визначено загрозою державній безпеці України.

Аналіз санкцій, визначених у частині третій статті 332 та частині третій нової статті 332-2 КК України, засвідчує відмінні законодавчі підходи. Так, максимальне покарання за статтею 332 КК України становить дев'ять років

² Стратегія забезпечення державної безпеки : Затверджено Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>

позбавлення волі, тоді як за статтею 332-3 КК України (у редакції законопроекту) – десять років позбавлення волі.

Висновки

Практична реалізація розглядуваної законотворчої ініціативи сприятиме запровадженню кримінальної відповідальності за організацію незаконної міграції на виконання положень окремих міжнародно-правових актів, зокрема Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, яка розрізняє такі форми протиправної діяльності, як «незаконне сприяння міграції» та «організація незаконного перетину кордону». Проте, окремі положення законопроекту потребують корегування і узгодженості з чинним законодавством. Уникненню колізійності норм щодо організації незаконного перетину кордону України сприятиме, на нашу думку, внесення змін до чинної статті 332 КК України в частині криміналізації незаконної діяльності із ввозу мігрантів. Також потребують унормування терміни «незаконна міграція», «масова незаконна міграція».

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*